

CORNEL TATAI-BALTĂ, GRAVORII ÎN LEMN DE LA BLAJ (1750–1830), BLAJ, „EVENTUS”, 1995, 285 p. + 129 il.

„[...] am năzuit să relevăm faptul că Blajul, însemnat focar de iradiere a culturii românești și bastion al luptei politice naționale, și-a avut partea sa de contribuție apreciabilă și la propășirea artei, în speță a xilogravurii” este una din mărturisirile autorului pe coperta a doua a volumului dedicat centrului artistic al Blajului în secolul Luminilor.

Unirea unei părți a românilor ardeleni cu biserica Romei (1697–1701); mutarea sediului episcopal de la Alba Iulia la Făgăraș și, de acolo, în orașelul de la confluența celor două Târnave; decizia episcopului Inochentie Micu Klein de a fonda aici școală națională și o tipografie etc. au fost tot atâția factori care au contribuit la apariția unui nou centru cultural în Transilvania, a cărui importanță s-a menținut aproape 200 de ani (de la mijlocul secolului al XVIII-lea și până la jumătatea secolului nostru, o dată cu instaurarea dictaturii comuniste).

Autorul cărții, pe care o prezentăm în cele ce urmează, istoricul Cornel Tatai-Baltă, lector la Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia abordează din activitatea culturală ce s-a desfășurat la Blaj, în răstimpul anilor 1750–1830: editarea cărților românești vechi în folosul școlilor care funcționau aici din toamna anului 1754 și pe seama națiunii române.

Tipografia de la Blaj a fost cea mai fertilă officină română din Transilvania în perioada supusă cercetării de autor. Chiar dacă începuturile activității ei nu sunt întru totul elucidate, mărturisim convingerea că fondatorii ei au avut o concepție clară și bine conturată, raportată la preceptele spirituale ale epocii, despre utilitatea culturală și politică a tipografiei. O dovadă este angajarea artiștilor gravori, în persoana lui Popa Vlaicu și Vasile Konstantin, care vor împodobi cu numeroase xilogravuri primul *Ceaslov* (1751, 1753) și *Strastnic* (1753). Și de aici o pleiadă de gravori sau tipografi-gravori, care își vor lăsa numele pe ilustrațiile tipăriturilor blăjene vechi.

Cornel Tatai-Baltă s-a dedicat studiului acestei tematici cu multă pasiune, cercetând diferite aspecte din viața artistică a orașului natal, ani la rând. După ce a publicat un număr mare de articole, studii și comunicări pe această temă și după ce și-a tipărit volumul *Secvențe din arta plastică blăjeană*, Blaj, 1993, istoricul își editează, în condiții grafice deosebite, fosta teză de doctorat *Locul și rolul Blajului în dezvoltarea xilogravurii românești în secolul al XVIII-lea și la începutul secolului al XIX-lea* (Universitatea din Cluj, 1992), de data aceasta sub titlul *Gravorii în lemn de la Blaj (1750–1830)*.

Actualul volum beneficiază de o parte introductivă, reprezentată de capitolele *Arta xilogravurii Câteva puncte de reper* (pp. 5–11), de fapt un istoric al xilogravurii, *Istoriografia xilogravurii vechi românești* (pp. 12–20), *Xilogravura românească (sec. XVI–XIX). Evoluție, influențe, interferențe* (pp. 21–42), unde sunt trecute în revistă cele mai importante tipărituri românești vechi ilustrate. Abia după ce stabilește *Condițiile istorice în care se înființează tipografia de la Blaj* (pp. 43–48), autorul analizează, sub aspectul forme și conținutului, prestația artistică desfășurată de *Gravorii în lemn de la Blaj (1750–1830)* (pp. 49–125). Este capitolul cel mai substanțial al lucrării, în care se pot observa competența și profesionalismul autorului. Aici sunt prezentați gravorii Vlaicu, Ioanițiu Endrédi, Sandul Tipograf, Petru Papavici, Dimitrie Finta. Nu sunt omiși gravori care ridică semne de întrebare, gravuri care comportă încă discuții, propunându-se o analiză a frontispiciilor, vinițelor și inițialelor cu care sunt împodobite cărțile românești vechi de la Blaj.

Cercetarea atentă și științifică, specifică demersului autorului, asupra fenomenului artistic reprezentat de xilogravura românească veche de la Blaj în secolul Luminilor, se încheie cu pertinente *Concluzii* (pp. 126–134) și este completată cu un util *Catalog. Gravorii în lemn de la Blaj (1750–1830)* (pp. 169–196), care cuprinde elementele componente ale operei (titlul gravurii, dimensiuni, autor, cărțile în care apare gravura și bibliografia aferentă). Volumul este înzestrat cu o suită de reproduceri (130 de imagini), realizate în condiții grafice bune, care constituie tot atâtea puncte de sprijin în cercetarea analitică a xilogravurii românești din secolul Luminilor.

Cu toate că istoricul officinei tipografice blăjene urmează să fie elaborat — și din acest punct de vedere se impun cercetări sistematice mai ales asupra perioadei Luminilor —, suntem în posesă, prin volumul colegului Cornel Tatai-Baltă, a unor investigații de peste două decenii cu rezultate mai mult decât notabile asupra unui important aspect din activitatea instituției culturale și politice, care a fost tipografia Blajului: valențele artistice indiscutabile ale tipăriturilor românești vechi.

EVA MĂRZA